

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О. М. Лазаревського

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

(підпис)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри
доц. Острянка А.М.
(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

(назва навчальної дисципліни)

Освітні програми

Історія та археологія

(назва освітньої програми для обов'язкових дисциплін)

2025 – 2026 навчальний рік

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

(назва кафедри)

Протокол № 1 від “29” серпня 2025 року.

Розробник: Острянко Андрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри історії України, археології та краєзнавства
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Мова навчання – українська.

Мета вивчення дисципліни

Викладання цієї дисципліни має на меті ознайомити студентів з джерельною базою історії України, а також забезпечити формування основних навичок роботи з писемними джерелами з історії України.

Завдання курсу полягає у з'ясуванні особливостей формування джерельної бази з історії України в різні періоди, набутті студентами системних знань про основні поняття джерелознавства, інформаційний потенціал писемних джерел, перспективи історичних досліджень з історії України та історичного джерелознавства.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3	3
Кількість годин:		
- лекції	30	10
- практичні / семінарські	14	4
- лабораторні		
- індивідуальні завдання		
- самостійна робота студента	46	76

Статус навчальної дисципліни нормативна

Передумови для вивчення дисципліни засвоєння здобувачами вищої освіти курсів «Історія України», «Спеціальні історичні дисципліни», «Методологія історії».

Очікувані результати навчання

Вивчення дисципліни «Джерелознавство історії України» формує здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі викладання, що передбачає застосування конкретних теорій та методів джерелознавчого дослідження, володіння загальною та спеціальною методологією наукового пізнання, застосування здобутих знань у практичній діяльності, здатність до освоєння і системного аналізу через наукове сприйняття і критичне осмислення нових знань в предметній та міжпредметних галузях, здатність до самовдосконалення, адаптації та дії в нових ситуаціях, креативність, навички використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, аналізу та систематизації результатів досліджень, здатність до самовдосконалення у професійній сфері протягом життя, відповідальність за проведення науково-дослідної діяльності в галузі історії.

У процесі вивчення дисципліни передбачається формування у студентів наступних **компетентностей**:

Загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні компетентності:

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Навчальна дисципліна сприятиме досягненню таких **програмних результатів навчання**:

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки детальні знання про певний історичний період або проблему.

Структура навчальної дисципліни «Джерелознавство історії України»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб.	інд.	с. р.		л	с	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні проблеми джерелознавства												
Тема 1.	3	2				1	5	1				4

Джерелознавство – наука про історичні джерела.												
Тема 2. Основні джерелознавчі категорії	5	2				3	6	1				5
Разом за змістовим модулем 1	8	4				4	11	2				9
Змістовий модуль 2. Писемні джерела з давньої і середньовічної історії України												
Тема 1. Документальні джерела з давньої і середньовічної історії України	4	2				2	9	1				8
Тема 2. Нарративні джерела з давньої і середньовічної історії України	10	4	2			4	8,5	0,5				8
Разом за змістовим модулем 2	14	6	2			6	17,5	1,5				16
Змістовий модуль 3. Писемні джерела з історії України литовсько-польської доби												
Тема 1. Документальні джерела з історії України литовсько-польської доби	7	2	2			3	5,5	0,5				5
Тема 2. Нарративні джерела з історії України литовсько-польської доби	7	2				5	7					7
Разом за змістовим модулем 3	14	4	2			8	12,5	0,5				12
Змістовий модуль 4. Писемні джерела з історії України доби Гетьманщини												
Тема 1. Документальні джерела з історії України доби Гетьманщини	7	2	2			3	7,5	0,5	1			6
Тема 2. Нарративні джерела з історії України доби Гетьманщини	11	4				7	9,5	0,5				9
Разом за змістовим модулем 4	18	6	2			10	17	1	1			15
Змістовий модуль 5. Писемні джерела з історії України XIX – початку XX ст.												
Тема 1. Документальні джерела з історії України XIX – початку XX ст.	11	4	2			5	11,5	0,5	1			10

Тема 2. Статистичні та нарративні джерела з історії України XIX – початку XX ст.	12	2	2			8	8,5	0,5				8
Разом за змістовим модулем 5	23	6	4			13	20	1	1			18
Змістовий модуль 6. Писемні джерела з історії України XX – початку XXI ст.												
Тема 1. Джерела з історії України XX ст.	9	4	2			3	7	2	2			3
Тема 2. Джерела з історії України доби незалежності	4		2			2	5	2				3
Разом за змістовим модулем 6	13	4	4			5	12	4	2			6
Усього годин	90	30	14			46	90	10	4			76

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА

Тема 1. Джерелознавство – галузь наукових знань про історичні джерела.

Джерелознавство – спеціальна галузь наукових знань про історичні джерела. Становлення джерелознавства як спеціальної галузі наукових історичних знань. Предмет, завдання і функції джерелознавства. Предмет і завдання джерелознавства історії України.

Тема 2. Основні джерелознавчі категорії

Основні джерелознавчі категорії: історичний факт, першоджерело, вторинне джерело та позаджерельне знання. Вірогідність, репрезентативність, автентичність та оригінальність. Історичне джерело та історичний факт. Інформація історичного джерела, її структура. Еволюція історичних джерел та фактори, що її визначають.

Класифікація історичних джерел. Поняття класифікації джерел. Завдання класифікації. Класифікаційні ознаки і критерії класифікації джерел.

Типо-видова класифікація історичних джерел. Поняття про типи, роди, види та різновиди історичних джерел. Особливості класифікації писемних джерел. Документальні і нарративні джерела. Види писемних джерел. Історіографічні джерела. Поняття про масові джерела. Унікальні історичні джерела.

Джерельна база дослідження, її рівні та структура. Первісна, реальна, актуалізована і потенційна джерельна база.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ДАВНЬОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Тема 1. Документальні джерела з давньої і середньовічної історії України

Актові джерела. Характеристика актів як виду історичних джерел. Час та умови виникнення публічних та приватних актів. Особливості відображення дійсності в актових джерелах. Особливості джерелознавчого аналізу актових і діловодних документів. Поняття про формуляр документа.

Акти світської влади (міждержавні та міжкнязівські угоди, жалувані, духовні, уставні грамоти і церковні устави, акти приватного характеру та нормативні акти). Особливості їх формулярів.

Перші міжнародні договори Київської Русі (907, 911, 944 та 971 pp.) як актові джерела. Церковні устави. Жалуванні грамоти.

Руська правда: її основні редакції та списки. Проблема складу редакцій, часу та місця їх появи. Роль Руської правди у подальшому розвитку корпусу законодавчих джерел. Устави та уставні грамоти.

Тема 2. Нарративні джерела з давньої і середньовічної історії України

Писемні джерела іноземного походження про слов'ян та Русь. Особливості інформаційного потенціалу повідомлень давніх авторів.

Візантійські джерела про ранню історію східних слов'ян. "Історія війни з готами" Прокопія Кесарійського, анонімний "Стратегікон". Твори Костянтина Багрянородного (Порфірородного). "Історія в десяти книгах" Лева Диякона.

Західноєвропейські джерела з історії східних слов'ян. "Бертинські аннали". Книга хронік Тітмара Мерзебурзького. "Діяння архієпископів гамбурзької церкви" Адама Бременського.

Арабські джерела з історії східних слов'ян. Праці Ібн-Хордадбега, Ібн-Фодлана, аль-Масуді, Ібн-Русте, аль-Джайхані та ін.

Літописи, їх видові ознаки, соціальні функції. Поняття про літопис та літописний звід. Редакції та списки літописів. Протографи. Автори літописних текстів: їхній світогляд, соціальний статус. Етапи роботи літописців над текстами. Протографи та прийоми роботи літописців з ними. Значення досліджень О. Шахматова, І. Данилевського для розробки сучасної методики вивчення літописів.

Літописання Київської Русі. "Повість минулих літ": джерельна база та протографи. Проблема Початкового зводу. Київський, Галицько-Волинський літописи.

Особливості Давньоруської літератури. Літературні жанри. Повчання. Слова. Ходіння. Військові повісті. Агіографічні твори. Життя. Апокрифи. Патерики.

"Повчання" Володимира Мономаха, "Слово о полку Ігоревім". "Слово про закон і благодать" митрополита Іларіона. "Києво-Печерський патерик". "Житіє і ходіння Данила, Руської землі ігумена". "Житіє Феодосія, ігумена Печерського".

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ

Тема 1. Документальні джерела з історії України литовсько-польської доби

Причини кількісного зростання корпусу актових джерел. Різновиди актових джерел XIV – першої половини XVII ст. Основні тенденції в еволюції формуляру актів. Привілеї та їх особливості. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 pp.), Литовська та Руська (Волинська) метрики: склад, історія вивчення та публікації. Матеріали сеймів та місцевих сеймиків. Акти Магдебурзького права. Жалувані, купчі та мінові грамоти, устави (Устава на волюки 1557 р.), інвентарі та люстрації. Книги гродських, магістратських та земських судів.

Тема 2. Нарративні джерела з історії України литовсько-польської доби
Західноруські (білорусько-литовські) літописи. Супрасльський літопис першої половини XVI ст., Баркулабівський літопис (1545–1633 pp.), літопис Биховця середини XVI ст. "Літописець великих князів литовських", "Літопис Великого князівства литовського".

Українські літописи XV – першої половини XVII ст. Густинський літопис кінця XVI ст. Львівський літопис. Острозький літописець. Літопис Густинського монастиря.

Історичні праці та мемуарна література. А. Контаріні "Подорож до Персії", "Записки про Московію" З. Герберштейна. "Хроніка польська, литовська, жмудська й усієї Русі" М. Стрийковського, "Опис Сарматії Європейської" О. Гваньїні. "Трактат про дві Сарматії" М. Меховського. "Хроніка Польщі" М. та Й. Бельських. "Війна скіфо-козацька" І. Пасторія. Щоденник Е. Лясоти. "Про вдачу татар, литовців і москвитян" М. Литвина. Опис України" Г. де Боплана.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4 ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДОБИ ГЕТЬМАНЩИНИ

Тема 1. Документальні джерела з історії України доби Гетьманщини
Основні види актів російських державних установ другої половини XVII–XVIII ст., що стосуються України. Основні тенденції в еволюції формуляру актів. Законодавчі акти гетьманського управління. Універсали, документація Генеральної, полкових та сотенних канцелярій, архів Коша Запорізької Січі, актові книги.

Описово-статистичні джерела як вид історичних джерел. Реєстри, компути, ревізії. Переписні книги 1666 р. Генеральне слідство про маєтності 1729–1730 pp. Рум'янцевський (Генеральний) опис 1765–1769 pp. Топографічні описи українських земель. "Черниговского наместничества топографическое описание" О. Шафонського. Топографічні описи Київського, Новгород-Сіверського та Харківського намісництв.

Пам'ятки правничої думки як історичні джерела. "Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького" Пилипа Орлика. "Права по которым судится малороссийский народ" (1743), "Суд і розправа в правах малоросійських" Ф. Чуйкевича (1750), "Екстракт малоросійських прав" О. Безбородька (1767).

Тема 2. Нарративні джерела з історії України доби Гетьманщини

Праці літописного характеру другої половини XVII–XVIII ст. Український "Хронограф". "Синопис". "Кройніка" В. Софоновича. Місцеві та монастирські українські літописи.

Козацьке літописання. Літописи Самовидця, С. Величка, Г. Грабянки. Місцеві та монастирські літописи. Праці літописного характеру "Кройніка" Феодосія Софоновича. "Синопис", "Хронограф" 1681 р.

Літописні компіляції другої половини XVIII ст. "Краткое описание о козацком малороссийском народе и о военных его делах" (1765) Петра Симоновського, "Краткая летопись Малой России с 1506 по 1770 год с изъяснением образа тамошнего правления" (1777) Василя Рубана, "Летописное повествование о Малой России и ее народе и казаках вообще" О. Рігельмана (1785–1786).

Джерелознавчі особливості творів іноземців, що писали про Гетьманщину. "Щоденник" П. Алепського. "Щоденник" П. Гордона. "Історія війни козаків проти Польщі" П. Шевал'є. "Пам'ятки про події в Польщі" А. Радзівіла. "Повідомлення про походження і звичаї козаків" А. Віміна. "Книга подорожей" Е. Челебі.

Щоденник Якова Марковича, "Діаріуш" та "Щоденник" Миколи Ханенка, "Щоденник" П. Апостола.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Тема 1. Документальні джерела з історії України XIX – початку XX ст.

Законодавчі акти XIX – початку XX ст. щодо України, їх основні різновиди та публікації. Зміни в оформленні та походженні документів державних установ. Еволюція формулярів окремих різновидів діловодної документації. Вплив технічних засобів фіксації інформації на зміст та форму документів. "Повне зібрання законів Російської імперії" та "Звід законів Російської імперії": призначення, структура, склад, ступінь повноти. Маніфести, укази, регламенти, постанови, інструкції, положення, накази як різновиди документальних джерел XIX – початку XX ст. "Валуєвський циркуляр" 1863 р., "Емський указ" 1876 р.

Діловодні документи Російської імперії XIX – початку XX ст. Документи державних установ. Протоколи та журнали засідань. Супровідні матеріали до протоколів. Діловодна документація державних підприємств та організацій. Діловодство поміщицьких маєтків та капіталістичних підприємств.

Судово-слідчі матеріали. Судові справи – комплекси документів процесу розшуку та суду. Практика складання судово-слідчих матеріалів, їхні формуляри. Інформативні цінність судово-слідчої документації.

Документи громадських, політичних об'єднань і рухів. Програмні та статутні документи партій і організацій, творів лідерів політичних та громадських об'єднань. "Руська Правда" П. Пестеля. "Книга буття українського народу" як джерело з історії діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні документи народницьких організацій. "Самостійна Україна" М. Міхновського. Програми і статuti політичних партій. Протоколи з'їздів та конференцій. Твори лідерів та ідеологів партій.

Тема 2. Статистичні та наративні джерела з історії України XIX – початку XX ст.

Загальна характеристика статистичних джерел. Основні види статистичних джерел першої половини XIX ст. Військово-топографічні описи, господарчі статистичні описи, матеріали ревізій.

Державна статистика. Діяльність центрального статистичного комітету Російської імперії у другій половині XIX ст. Відомча статистика: аграрна, промислова, статистичні праці, статистика транспорту і торгівлі. Земська статистика.

Періодична преса. Принципи систематизації періодичних видань. Жанрові особливості матеріалів періодичної преси. Особливості відображення дійсності у періодичній пресі. Специфіка галузевих видань. Роль цензури у розвитку газетної та журнальної справи. Методика роботи з періодичними виданнями. Журнали "Основа", "Київська старовина", "Україна", "Чтения в историческом обществе Нестора-летописца", "Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка" у Львові.

Джерела особового походження. Особливості відображення дійсності у его-текстах. Основні жанри мемуарних творів. Щоденники та спогади. Автобіографії. Curriculum vitae та життєписи. Епістолярна культура.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6 ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Тема 1. Джерела з історії України XX ст.

Індустріальні перетворення та науково-технічна революція як фактори еволюції джерел. Особливості умов виникнення, змісту, функціонального призначення джерел.

Джерела до історії української революції 1917–1920 рр. Законодавча діяльність українських урядів. Універсали Центральної Ради. Законодавчі акти доби гетьманату П. Скоропадського. найважливіші законодавчі акти доби Директорії. Мемуаристика доби визвольних змагань.

Законодавчі акти радянської доби. Конституції 1918, 1924, 1936, 1977, 1996 рр. Систематизація законів та створення кодексів. Декрети, конституції, постанови, положення, резолюції, закони, постанови, укази. Договори, конвенції, протоколи, угоди. Матеріали з'їздів Рад, Верховної Ради УРСР та України.

Діловодна документація. Діловодна "паперова" робота як галузь державного управління. Організаційна, розпорядча, планова, облікова, контрольна та звітна документація. Стандартизація документів. Уніфікація формуляра діловодних документів.

Документи планування народного господарства як джерела з історії України. П'ятирічні (семирічні) плани, перспективні плани, поточне планування та звітність.

Статистичні джерела радянської доби. Промислова статистика. Статистика сільського господарства. Переписи населення 1920, 1923, 1926, 1939, 1959, 1970, 1979, 1989, 2001 рр.

Своєрідність приватноправової документації XX ст. Обмеження створення приватноправових актів за радянських часів і створення нових зразків актової

документації (договори про соціалістичне змагання, резолюції мітингів, зборів тощо) як відображення колективної складової у суспільно-політичні та суспільно-економічній сфері діяльності людей.

Документальні матеріали представницьких органів державної влади.

Матеріали політичних партій і громадських організацій в Україні. Програмні документи українських політичних партій та об'єднань. Матеріали РСДРП-РКП(б)-ВКП(б)-КПРС.

Джерела особового походження. Особливості формування цього комплексу у ХХ ст. Джерела особового походження за радянської доби. Особливості побутування епістолярію. Перлюстрація. Специфіка мемуарної прози радянської доби. Класифікація мемуарних текстів. Феномен колективних спогадів. Автобіографії. Щоденники.

Періодична преса. Еволюція різноманітних типів періодичних видань. Преса, влада, ідеологія, політика.

Тема 2. Джерела з історії України доби незалежності

Основні види джерел з історії України доби незалежності. Конституція України 1996 р. Законодавчі акти. Діловодна документація підприємств та організацій. Документальні свідчення діяльності політичних та громадських організацій та об'єднань. Статистика. Публіцистика, періодика та мемуари. Формування та збереження первісної джерельної бази.

Ресурси мережі Інтернет як історичне джерело. Публікація історичних джерел в Інтернеті. Джерелознавчі проекти в мережі Інтернет. Інформаційні сайти, соціальні мережі, блоги як історичні джерела.

Форми та методи контролю навчальних досягнень

Поточний контроль: опитування, розв'язання практичних ситуацій.

Підсумковий контроль: іспит.

Розподіл балів за темами

Поточне опитування на семінарах та самостійна робота						Підсумковий контроль (іспит)	Сума
ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 3	ЗМ 4	ЗМ 5	ЗМ6	25	100
	Т 1	Т 2	Т. 3	Т. 4, 5	Т. 6, 7		
49 балів (сем. заняття) + 26 балів (самостійна робота)							

Критерії оцінювання результатів навчання

а) робота на семінарському занятті	до 7 балів
б) підсумковий контроль	до 25 балів
в) самостійна робота	до 26 балів

Відповідь на семінарському занятті являє собою повідомлення з питання винесеного на обговорення. Цей виступ повинен бути чітко структурований і містити основні результати наукового вивчення проблеми, аргументи з приводу існуючих концептуальних підходів до питання, що вивчається, а також власне бачення доповідачем обговорюваної проблеми у вигляді висновків. Доповідь не повинна тривати більше 10 хвилин. При оцінюванні виступу на семінарському занятті перевага надається самостійним (без використання конспекту) відповідям, які демонструють вільне володіння студентом навчальним матеріалом. Обов'язковим є використання історичних джерел під час відповіді на питання семінару (цитування, демонстрація, тощо). При цьому допускається використання ксерокопій текстів джерел, репродукцій зображальних джерел, муляжів речових пам'яток, відео- та аудіозаписів, тощо. Відповіді, що спираються виключно на здобутки історіографії у вивченні різних джерельних комплексів, не можуть бути оцінені максимальною оцінкою, як і відповіді, що являють собою відтворення інформації про джерело або про джерельні комплекси без належного аналізу специфіки створення, з'ясування авторства, інформаційної цінності, особливостей методики їхнього опрацювання.

Студенти можуть ставити **питання** в ході обговорення проблем семінарського заняття. Питання також дозволяють виявити ступінь готовності студента до розгляду, винесених на семінарське заняття, питань, тому до уваги береться передусім якість питань. Ті з них, які провокують дискусію, актуалізують нові аспекти обговорюваної проблеми, створюють проблемні ситуації можуть бути оцінені високим балом, на відміну від питань репродуктивного характеру. При оцінюванні питань студентів їхня кількість принципового значення не має.

Рецензування відповіді на семінарському занятті передбачає визначення рівня виступу з питання семінарського заняття. З позицій власного розуміння питання студент повинен оцінити рівень знань свого колеги, вказавши на здобутки та недоліки у відповіді. Рецензія повинна враховувати самостійність суджень доповідача, їх адекватність рівню розвитку історичної науки, здатність аргументовано відстоювати свою точку зору в дискусії.

Доповнення на семінарському занятті передбачає стислий виступ (повідомлення) у розвиток положень, висловлених доповідачем. Доповнення не повинно повторювати аргументацію та фактичний матеріал доповідача. Цінність доповнення полягає у приверненні уваги до тих аспектів обговорюваного питання, які не знайшли висвітлення у виступі доповідача. При оцінюванні доповнень студентів їх кількість значення не має.

Тестування застосовується для з'ясування рівня ознайомлення здобувачів освіти з джерелами, які пропонується опрацювати до семінарських занять. Частина балів, відведених для оцінювання роботи на семінарському занятті, виділяється для оцінки тесту.

Самостійна робота передбачає опрацювання проблем, винесених на позааудиторне вивчення. Оцінювання якості самостійної роботи здійснюється в ході написання контрольних робіт з питань, запропонованих для самостійного опрацювання.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

A (Відмінно)	90 – 100	Видатна робота з мінімальними помилками
B (Дуже добре)	83 – 89	Вище середнього стандарту, але з деякими незначними помилками
C (Добре)	75 – 82	В цілому гарна робота, але з помітними помилками
D (Задовільно)	68 – 74	Пристойно, але зі значними помилками
E (Достатньо)	60 – 67	Задовольняє мінімальні вимоги
FX (Незадовільно)	35 – 59	Необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання (доопрацювати)
F (Незадовільно)	0 – 34	Необхідна значна подальша робота (повторний курс навчання з дисципліни)

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Нарративні джерела з історії України доби Давньоруської держави: «Слово о полку Ігоровім» як історичне джерело	2	
2	Документальні джерела з історії України Литовсько-польської доби: Литовські статuti як історичні джерела	2	
3	Масові джерела з історії України доби Гетьманщини: Описово-статистичні джерела другої половини XVIII ст.	2	1
4	Документальні джерела з історії України XIX – початку XX ст.: Валуєвський циркуляр та Емський указ як історичні джерела	2	1
5	Нарративні джерела з історії України XIX – початку XX ст.: «Щоденник» Михайла Грушевського як історичне джерело	2	
6	Документальні джерела з історії України XX ст.: Радянські конституції як джерело з історії України XX ст.	2	1
7	Ресурси мережі Інтернет як історичне джерело: Соціальні мережі як історичне джерело	2	1
Усього годин практичних занять		14	4

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Теоретико-методологічні проблеми джерелознавства: Основні джерелознавчі категорії: історичний факт, першоджерело, вторинне джерело та позаджерельне знання. Вірогідність, репрезентативність, автентичність та оригінальність. Історичне джерело та історичний факт. Інформація історичного джерела, її структура. Еволюція історичних джерел та фактори, що її визначають. Історіографічні джерела. Поняття про масові джерела. Унікальні історичні джерела. Джерельна база дослідження, її рівні та структура. Первісна, реальна, актуалізована і потенційна джерельна база.	4	13
2	Писемні джерела з давньої і середньовічної історії України: Візантійські джерела про ранню історію східних слов'ян. "Історія війни з готами" Прокопія Кесарійського, анонімний "Стратегікон". Твори Костянтина Багрянородного (Порфірородного). "Історія в десяти	6	15

	книгах” Лева Диякона. Західноєвропейські джерела з історії східних слов’ян. ”Бертинські аннали”. Книга хронік Тітмара Мерзебурзького. ”Діяння архієпископів гамбурзької церкви” Адама Бременського. Арабські джерела з історії східних слов’ян. Праці Ібн-Хордадбега, Ібн-Фодлана, аль-Масуді, Ібн-Русте, аль-Джайхані та ін. Київський, Галицько-Волинський літописи. ”Повчання” Володимира Мономаха, ”Слово о полку Ігоровім”. ”Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона. ”Києво-Печерський патерик”. ”Житіє і ходіння Данила, Руської землі ігумена”. ”Житіє Феодосія, ігумена Печерського”.		
3	Писемні джерела з історії України литовсько-польської доби: Історичні праці та мемуарна література. А. Контаріні ”Подорож до Персії”, ”Записки про Московію” З. Герберштейна. ”Хроніка польська, литовська, жмудська й усієї Русі” М. Стрийковського, ”Опис Сарматії Європейської” О. Гваньїні. ”Трактат про дві Сарматії” М. Меховського. ”Хроніка Польщі” М. та Й. Бельських. ”Війна скіфо-козацька” І. Пасторія. Щоденник Е. Лясоти. ”Про вдачу татар, литовців і москвитян” М. Литвина. Опис України” Г. де Боплана.	8	11
4	Писемні джерела з історії України доби Гетьманщини: Праці літописного характеру другої половини XVII-XVIII ст. Український ”Хронограф”. ”Синопис”. ”Кройніка” В. Софоновича. Місцеві та монастирські українські літописи. Козацьке літописання. Літописи Самовидця, С. Величка, Г. Грабянки. Місцеві та монастирські літописи. Літописні компіляції другої половини XVIII ст. ”Краткое описание о козацком малороссийском народе и о военных его делах” (1765) Петра Симоновського, ”Краткая летопись Малой России с 1506 по 1770 год с изъяснением образа тамошнего правления” (1777) Василя Рубана, ”Летописное повествование о Малой России и ее народе и казаках вообще” О. Рігельмана (1785-1786). Джерелознавчі особливості творів іноземців, що писали про Гетьманщину. ”Щоденник” П. Алепського. ”Щоденник” П. Гордона. ”Історія війни козаків проти Польщі” П. Шевал’є. ”Пам’ятки про події в Польщі” А. Радзівіла. ”Повідомлення про походження і звичаї козаків” А. Віміна. ”Книга подорожей” Е. Челебі.	10	15

	Щоденник Якова Марковича, "Діаріуш" та "Щоденник" Миколи Ханенка, "Щоденник" П. Апостола.		
5	Писемні джерела з історії України XIX – початку XX ст.: Документи громадських, політичних об'єднань і рухів. Програмні та статутні документи партій і організацій, творів лідерів політичних та громадських об'єднань. "Руська Правда" П. Пестеля. "Книга буття українського народу" як джерело з історії діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні документи народницьких організацій. "Самостійна Україна" М. Міхновського. Програми і статuti політичних партій. Протоколи з'їздів та конференцій. Твори лідерів та ідеологів партій. Періодична преса. Принципи систематизації періодичних видань. Жанрові особливості матеріалів періодичної преси. Особливості відображення дійсності у періодичній пресі. Специфіка галузевих видань. Роль цензури у розвитку газетної та журнальної справи. Методика роботи з періодичними виданнями. Журнали "Основа", "Київська старовина", "Україна", "Чтения в историческом обществе Нестора-летописца", "Записки Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка" у Львові.	13	16
6	Писемні джерела з історії України XX – початку XXI ст.: Основні види джерел з історії України доби незалежності. Конституція України 1996 р. Законодавчі акти. Діловодна документація підприємств та організацій. Документальні свідчення діяльності політичних та громадських організацій та об'єднань. Статистика. Публіцистика, періодика та мемуари. Формування та збереження первісної джерельної бази. Джерела особового походження. Особливості формування цього комплексу у XX ст. Джерела особового походження за радянської доби. Особливості побутування епістолярію. Перлюстрація. Специфіка мемуарної прози радянської доби. Класифікація мемуарних текстів. Феномен колективних спогадів. Автобіографії. Щоденники. Ресурси мережі Інтернет як історичне джерело. Публікація історичних джерел в Інтернеті. Джерелознавчі проекти в мережі Інтернет.	5	6
Усього годин на самостійну роботу		46	76

Методичне забезпечення

1. Острянюк А.М Джерелознавство історії України. Чернігів, 2021. 60 с.

2. Острянюк А.М. Джерелознавство історії України: збірник тестових завдань. Чернігів, 2008. 92 с.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Історичне джерелознавство / Ред. Я.С. Калакури. Київ, 2017.
2. Воронов В.І. Джерелознавство історії України. Дніпропетровськ, 2003.
3. Макарчук С. Джерелознавство історії України. Львів, 2008.

Допоміжна література

1. Антонович В.Б. Лекції з джерелознавства / Ред. М. Ковальський. Острог-Нью-Йорк, 2003.
2. Богдашина О.М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: навчально-методичний посібник. 3-є вид., доп. та переробл. Харків: "Видавництво САГА", 2008. 214 с.
3. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: [Курс лекцій]. Львів, 1999.
4. Довгопол В.М., Литвиненко М.А., Лях Р.Д. Джерелознавство історії Української РСР: Навчальний посібник для вузів. Київ, 1986.
5. Джерелознавство історії України: Довідник / ред. М.А. Варшавчика. Київ, 1998.
6. Підгаєцький В.В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України ХХ століття: навчальний посібник для історичних факультетів університетів. Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського університету, 2001.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

www.history.org.ua
www.litopys.org.ua
www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks
www.myslenedrevo.com.ua
www.vostlit.info
<https://chtyvo.org.ua/>
<https://diasporiana.org.ua/>